

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто сучасні вітчизняні та зарубіжні методики аналізу фінансового стану аграрного підприємства. Висвітлено основні показники оцінки фінансового стану сільськогосподарського підприємства. Запропоновано шляхи зміцнення фінансового стану сільськогосподарських підприємств.

Аннотация. Рассмотрены современные отечественные и зарубежные методики анализа финансового состояния аграрного предприятия. Освещены основные показатели оценки финансового состояния предприятия. Предложены пути укрепления финансового состояния сельскохозяйственных предприятий.

Annotation. The modern domestic and foreign techniques of financial analysis in agricultural enterprises. The basic indicators for assessing the financial situation of agricultural enterprises. The ways to strengthen the financial condition of farmers.

Ключові слова: фінансовий стан, аналіз, сільськогосподарське підприємство, фінансова стійкість, фінансові ресурси, платоспроможність, ліквідність, рентабельність.

Сільське господарство є провідною галуззю економіки України, оскільки в ній створюється третина валового внутрішнього продукту країни та являється сировинною базою для харчової, легкої промисловості та інших галузей національного виробництва. У сучасних нестабільних умовах ринкової економіки сільськогосподарські підприємства схильні до впливу великої кількості внутрішніх і зовнішніх загроз, які негативно впливають на ефективність їх діяльності. Саме тому останнім часом стає важливим упровадження ефективних систем підвищення фінансової та економічної стійкості аграрних підприємств як найважливішого показника забезпечення їхньої конкурентоспроможності на національних і міжнародних ринках.

На основі аналізу фінансового стану може бути розвинена стратегія розвитку підприємства, яка дозволить не лише контролювати діяльність у майбутньому, а й зробити її стабільною й ефективною.

Значний вплив на розвиток теорії та методології аналізу фінансів сільськогосподарських підприємств мають роботи українських та зарубіжних вчених економістів Лахтінова Л. А., Дем'яненко М. Я., Бланка І. А., Борисова В. А., Савицької Г. В., Воловик І. А. та ін.

Метою статті є оцінка методичних забезпечень аналізу фінансового стану сільськогосподарського підприємства та розробка рекомендацій щодо його вдосконалення.

Основною проблемою агропромислового сектору є нестача власних грошових коштів для відтворення матеріально-технічних засобів, єдиним варіантом вирішення цієї проблеми є залучення кредитних ресурсів. При цьому виникає необхідність оцінки фінансового стану підприємства та проведення аналізу його діяльності.

Для визначення сутності аналізу фінансового стану, перш за все, слід дати визначення самого терміна. Отже, фінансовий стан – це синтетичний показник операційної, інвестиційної та фінансової діяльності суб'єкта господарювання, а також економічною категорією, що відображає фінансові відносини суб'єктів ринку і їх здатність здійснювати самофінансування своєї діяльності [1, с. 354].

Виходячи із сутності поняття основними характеристиками фінансового стану слід вважати фінансову стійкість, платоспроможність, ліквідність, майновий стан, а також ділову активність на товарному та фінансовому ринках. Узагальнюючим показником фінансового стану виступає здатність підприємства залучати додаткові джерела на інвестиційному ринку, котру оцінюють рівнем кредитоспроможності та інвестиційної привабливості.

Під час оцінювання ефективності діяльності фінансовий стан сільськогосподарського підприємства вивчають за допомогою фінансового аналізу. У традиційному розумінні фінансовий аналіз є методом оцінки та прогнозування фінансового стану підприємства на основі його бухгалтерської звітності. Основною метою фінансового аналізу є отримання обмеженої кількості найважливіших інформативних показників, що об'єктивно й точно характеризують фінансовий стан підприємства, його прибутки та збитки, зміни у структурі активів, зобов'язань і капіталу, розрахунки з дебіторами

й кредиторами тощо [2, с. 427].

Основними функціями фінансового аналізу для цілей ефективності діяльності сільськогосподарського підприємства:

- 1) об'єктивне оцінювання фінансового стану підприємства;
- 2) визначення чинників, що зумовили формування основних характеристик фінансового стану;
- 3) виявлення й мобілізація резервів поліпшення фінансового стану;
- 4) обґрунтування ефективних управлінських рішень щодо поліпшення фінансового стану та підвищення ефективності господарської діяльності.

Як пояснює більшість вітчизняних досліджень проводяться на основі підходів аналізу фінансового стану розроблених зарубіжними науковцями [3, с. 43]. Так, одними з найбільш використовуваних є підходи що ґрунтуються на принципі інтегрування показників. Для визначення ефективної діяльності використовується коефіцієнт економічного зростання:

$$\text{Ке.з.} = R \times F \times \text{Кзаб.} \times D, \quad (1)$$

де R – коефіцієнт рентабельності реалізованої продукції;

F – коефіцієнт фондівіддачі;

Кзаб. – коефіцієнт заборгованості;

D – коефіцієнт частки сплачених дивідендів у прибутку, вкладеному у виробництво.

Даний коефіцієнт відображає зміну рівня економічного розвитку в залежності від рівня використання виробничих і фінансових ресурсів. Збільшення цього показника відбувається за рахунок підвищення рентабельності та фондівіддачі, спрямування частини сплачених дивідендів на розширення виробництва.

Характеристику стабільності одержання прибутку який залишається в розпорядженні підприємства для його розвитку і створення резерву, дозволяє отримати коефіцієнт стабільності економічного зростання:

$$\text{Ксе.зр.} = (\text{ЧП} - \text{ДА}) / \text{ВК}, \quad (2)$$

де ЧП – чистий прибуток;

ДА – дивіденди акціонерам;

ВК – власний капітал.

У разі, коли даний коефіцієнт становитиме, наприклад, 0,175 – це означатиме, що прибуток у розмірі 17,5 % власного капіталу за рік використовується на розвиток і створення резервів підприємства.

Рівень фінансового стану сільськогосподарського підприємства характеризується рядом елементів, найвагомим з яких є рівень фінансової стійкості. Він дозволяє визначити рівень фінансового ризику, щодо формування джерел капіталу, а відповідно і межі стабільності фінансового розвитку підприємства в майбутньому. Існує, узагальнюючий показник фінансової стійкості підприємства (Фс):

$$(1 + 2\text{Кд} + \text{Ко} + 1 / \text{Кз} + \text{Кр} + \text{Ка}), \quad (3)$$

де Кд – коефіцієнт залучення довгострокових позик;

Ко – коефіцієнт покриття матеріальних оборотних активів власними коштами;

Кз – коефіцієнт співвідношення позикового і власного капіталу;

Кр – коефіцієнт реальної вартості майна;

Ка – коефіцієнт постійних активів [4, с. 452].

Фінансова стійкість визначається як показник економічної спроможності підприємства. Більшість економістів прирівнюють поняття "фінансовий стан" та "фінансова стійкість", проте під фінансовою стійкістю розуміють стійкий, позитивний фінансовий стан. Аналізуючи фактори, що приводять до зменшення валюти балансу. Потрібно водночас проводити аналіз факторів, котрі приводять до його збільшення. Якщо зростання підсумку балансу відбулося за рахунок залучення додаткових кредитів, збільшення простроченої заборгованості, зростання неліквідних активів та застарілих основних засобів, то такі зміни не можуть свідчити про фінансову стійкість.

Існує чотири типи фінансової стійкості сільськогосподарського підприємства: абсолютна стійкість, нормальна стійкість, нестійкий (передкризовий) фінансовий стан, кризовий фінансовий стан.

Фінансова стійкість залежить від забезпечення підприємства фінансовими ресурсами. Вона відображає збалансованість засобів і джерел формування доходів, витрат, грошових і товарних потоків, оцінюється на підставі співвідношення власного й залученого капіталів підприємства, темпів нагромадження власних засобів, співвідношення довгострокових і поточних зобов'язань, забезпеченість матеріальних оборотних засобів власними джерелами [5, с. 286].

Для якісного аналізу фінансового стану сільськогосподарського підприємства використовують характеристики ліквідності і платоспроможності. Дані поняття є самостійними, хоча і тісно пов'язаними, вони значною мірою визначають фінансовий стан аграрного підприємства.

Платоспроможність – це стан грошового забезпечення виробничих процесів, тобто здатність оплачувати свої зобов'язання, а також кредитоспроможність.

Ліквідність характеризується здатністю активів перетворюватись на гроші, змінювати свою форму в часі.

Важливим чинником, який впливає на платоспроможність підприємств сільськогосподарської сфери є природнокліматичні умови, нерівномірність отримання доходів упродовж технологічного циклу виготовлення сільськогосподарської продукції. Сезонний тип виробництва приводить до низького рівня ліквідності господарських засобів. Показники ліквідності залежать також від змін показника ресурсівіддачі. При збільшенні даного показника зростає і ліквідність підприємства через коефіцієнт покриття. Одним із заходів зростання ліквідності та платоспроможності сільськогосподарських підприємств є зниження ресурсомісткості продукції.

Майновий стан характеризує забезпеченість підприємства основними видами майнових активів та їх співвідношення, що створюють умови для ведення ефективної господарської діяльності.

Під майном розуміють усю сукупність активів, якими володіє або розпоряджається сільськогосподарське підприємство і які відображають в активі балансу. Тому аналіз майнового стану розпочинають з оцінювання підсумку валюти балансу, динаміки та структури основних активів. При цьому застосовують структурний (вертикальний) і горизонтальний аналіз активу балансу [6, с. 286].

За результатами вертикального та горизонтального аналізів роблять висновок, які види активів мають найбільшу частку в майні підприємства та яким із них притаманні найсуттєвіші зміни у динаміці. Саме ці активи потребують більш поглибленого вивчення за деталізованого фінансового аналізу.

Результати вертикального (структурного) аналізу свідчать, що найретельніше слід аналізувати основні засоби, виробничі запаси, запаси готової продукції та дебіторську заборгованість за товари, роботи й послуги, оскільки вагомість та зміни у динаміці саме цих статей балансу зумовлювали негативні тенденції у майновому стані

підприємства, а саме: на тлі зниження забезпеченості основними засобами зростає вартість виробничих запасів, що вказує на нездатність підприємства щодо вчасного перероблення їх; збільшуються запаси готової продукції та дебіторська заборгованість за одночасного зменшення обсягу грошових коштів, що може свідчити про проблеми збуту.

У поглибленому аналізі майнового стану вивчають винятково необоротні активи. Після оцінювання майнового стану підприємства вдаються до безпосереднього аналізу фінансового стану.

У процесі проведення аналізу фінансового стану сільськогосподарського підприємства слід дотримуватися виконання трьох взаємопов'язаних блоків: аналізу фінансових результатів діяльності підприємства; аналізу фінансового стану; аналізу ефективності фінансово-господарської діяльності.

Під час виконання завдань третього блоку, тобто аналізу ефективності господарської діяльності, потрібно проаналізувати ділову активність та рентабельність.

Фінансовий аналіз дає змогу оцінити фінансовий стан сільськогосподарського підприємства. Невід'ємними частинами проведення фінансового аналізу є: визначення фінансового стану; виявлення змін у фінансовому стані в часовому розрізі; визначення основних чинників, що призводять до змін у фінансовому стані; прогноз основних тенденцій змін фінансового стану.

Аналіз фінансового стану є складовою частиною фінансового аналізу. Основним джерелом інформації для проведення цього аналізу виступає баланс сільськогосподарського підприємства, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал, а також примітки до річної фінансової звітності. А оскільки фінансовий стан – це динамічне поняття, то слід розглядати фінансові звіти не на певну дату, а за декілька звітних періодів. Проте вивчення лише фінансових звітів може бути недостатньо, обов'язковим є вивчення ринкової активності сільськогосподарського підприємства.

За допомогою аналізу фінансового стану сільськогосподарського підприємства внутрішні користувачі та інші зацікавлені особи (інвестори, кредитори, клієнти) мають можливість оцінити економічний стан аграрного підприємства в умовах ринкової економіки і прийняти рішення, які впливатимуть на його діяльність.

До питань, які вирішуються в результаті здійснення аналізу фінансового стану, відноситься також визначення можливих змін показників при зміні того чи іншого фактора, взаємозалежності показників фінансового стану та забезпечення цілеспрямованості їх системи для правильної орієнтації спеціалістів сільськогосподарського підприємства в

методах поліпшення фінансового стану [7, с. 4].

У сучасних економічних умовах своєчасний та об'єктивний аналіз фінансового стану сільськогосподарського підприємства набуває особливого значення, оскільки за його результатами здійснюється планування та підготовка управлінських рішень, тобто формується система фінансової інформації.

Слід зазначити, що користувачами фінансової інформації є не тільки управлінський персонал підприємства та його засновники, а також інвестори – з метою вивчення ефективності використання ресурсів, постачальники – для своєчасного отримання платежів; потенційні санатори – при прийнятті рішень про участь у фінансовому оздоровленні аграрного підприємства; податкові інспекції – для виконання плану надходження коштів до бюджету, банки – для оцінки умов кредитування і визначення ступеня ризику.

Фінансова стійкість підприємств аграрного сектору характеризує фінансову стабільність держави загалом.

За минулі роки у аграрному секторі українська економіка досягла певних успіхів, але ці покращення нестабільні і потребують постійної підтримки держави. Тому правлінням потрібно звернути увагу на покращення законодавчого клімату в державі. Стабільність фінансового стану аграрного сектору, насамперед, залежить від нормативно-правової бази, яка б забезпечувала стабільний розвиток цієї галузі.

Виходячи із проблеми покращення законодавчої бази для стабільної роботи аграрних підприємств, аграрна політика має бути спрямована на розробку комплексних і системних законодавчих актів, які б змогли підвищити ефективність сільського господарства в цілому.

Ще однією з головних проблем покращення сучасного фінансового стану сільськогосподарських підприємств є несприятлива система їх оподаткування. В Україні тривалий час не існувало стабільної системи оподаткування та паритету цін на аграрну продукцію, що також призвело до таких негативних наслідків для підприємств сільськогосподарського сектору, як збільшення заборгованості до бюджету та зменшення прибутковості.

Створення стабільної системи оподаткування є одним із найсприятливіших шляхів зміцнення фінансового стану сільськогосподарських підприємств.

З метою покращення фінансового стану підприємств держава повинна вживати ряд серйозних заходів, серед яких – пільгове кредитування сільськогосподарських підприємств, сприяння підвищенню залучення інвестицій у їх господарську діяльність [8, с. 189].

Зараз у сільськогосподарській галузі головною проблемою залишається визнання аграрних підприємств як не збиткових, самостійних, ефективних суб'єктів сільськогосподарської галузі. Економічна роль аграрних підприємств є дуже великою у розрізі всієї економіки України в цілому. Необхідність державного втручання у фінансовий стан аграрного сектору зумовлена специфікою галузі сільського господарства та відставанням її від розвинутих країн за рівнем розвитку економіки. Таким чином, зміцнення фінансового стану аграрних підприємств в Україні може бути досягнуто

більшою мірою, за допомогою держави, шляхами збільшення ефективності податкової системи, ідтримки державою приватного господарювання, розширенням ринку сільгосппродукції та зниженням податкового навантаження.

Отже, управління фінансовим станом сільськогосподарських підприємств потребує оптимізації рівня його фінансового потенціалу. При управлінні структурою фінансових ресурсів слід використовувати методики аналізу, які враховують специфічні галузеві особливості підприємства такі, як природнокліматичні умови, сезонність виробництва, конкуренції на ринку. Для підтримання стійкого фінансового стану слід систематично проводити його аналіз та оцінку з метою своєчасного застосування заходів щодо збільшення фінансового потенціалу, запобігання поширення негативних тенденцій у фінансовій діяльності підприємства. Забезпечуючи цим якісні зміни у складі інших елементів економічного потенціалу, що забезпечує нові можливості для економічного зростання підприємства.

Науковим результатом даного дослідження є оцінка методичного забезпечення аналізу фінансового стану сільськогосподарських підприємств та розробка рекомендацій щодо його ефективного застосування.

Література: 1. Бланк И. А. Словарь-справочник финансового менеджера / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 2008. – 480 с. 2. Дем'яненко М. Я. Фінанси в період реформування агропромислового виробництва : монографія / М. Я. Дем'яненко. – К. : ІАЕ УААН, 2011. – 645 с. 3. Воловик І. А. Моніторинг показників-індикаторів оцінки фінансового стану сільськогосподарських підприємств / І. А. Воловик // Економіка: проблеми теорії та практики. – 2012. – № 1. – С. 69–76. 4. Бланк И. А. Управление активами. – К. : Ника-Центр, 2010. – 720 с. 5. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посібн / Г. В. Савицька. – К. : Знання, 2004. – 654 с. 6. Бутинець Ф. Ф. Економічний аналіз : навч. посібн. / Ф. Ф. Бутинець. – Житомир : Рута, 2003. – 680 с. 7. Борисова В. А. Методологічні основи аналізу фінансового стану підприємств агропромислового виробництва / В. А. Борисова // Фінанси України. – 2000. – № 10. – С. 63–68. 8. Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз сільськогосподарських підприємств : навч. посібн. / Л. А. Лахтіонова. – К. : КНЕУ, 2005. – 387 с.